

Непознатият Вапцаров

Вяра

Ето — аз дишам,
работя, живея
и стихове пиша
(тъй както умея).
С живота под вежди
се гледаме строго
и боря се с него,
доколкото мога.
С живота сме в разпра,
но ти не разбирай,
че мразя живота.
Напротив, напротив! -
Дори да умирам,
живота със грубите
лапи челични
аз пак ще обичам!
Аз пак ще обичам!
Да кажем, сега ми окачат
въжето и питат:
"Как, искаш ли
час да живееш?"
Веднага ще кресна:
"Свалете! Свалете!
По-скоро свалете
въжето, злодеи!"
За него — Живота —
направил бих всичко.
Летял бих със
пробна машина в небето,
бих влезнал във взривна
ракета, самичък,
бих търсил в простора
далечна планета.
Но все пак ще чувствам
приятния гъдел,
да гледам как
горе небето синее.

Все пак ще чувствам
приятния гъдел,
че още живея,
че още ще бъда.
Но ето, да кажем,
вий вземете, колко? —
пшеничено зърно
от моята вера,
бих ревнол тогава,
бих ревнол от болка
като ранена
в сърцето пантера.
Какво ще остане
от мене тогава? —
Миг след грабежа
ще бъда различен.
И още по-ясно,
и още по-право —
миг след грабежа
ще бъда аз нищо.
Може би искате
да я сразите моята вяра
във дните честити,
моята вяра, че утре ще бъде
живота по-хубав,
живота по-мъдър?
А как ще щурмувате, моля?
С куршуми?
Не! Неуместно!
Ресто! — Не струва! —
Тя е бронирана
здраво в гърдите
и броневийни патрони
за нея няма открити!
Няма открити!

Сред българската евангелска общност са известни ония няколко реда от "Хайдушки копнения" на Пейо Яворов за развитието на Банско. Поетът твърди, че ако се вземат предвид православните му жители - с цървулите, невежеството и суеверието, - Банско си е обикновено село. Протестантите обаче, прогължава Яворов, внасят градски дух сред непокорните планинци. Те са значително по-образовани. Освен Библията в гововете им се намират и други книги. Много по-отворени са за новото.

В протестантско семейство - макар че по-късно ще замени евангелизма с източното православие - е роден и израснал Никола Вапцаров, когото литературната критика от близкото минало определяше като "връх в пролетарската поезия". Доколко съществува понятие "пролетарска поезия" може да се спори, но не полемиката е цел на следващите редове. По-поучително е да проследим как такъв несъмнен талант като Вапцаров, отгледан с Божието Слово, проходил в църквата, се оказва в редовете на ония, които за постигането на политическите си цели разпространяват заблудата, че е възможно тук, на земята, да се изгради общество, което ни повече, ни по-малко е аналогично на Божието царство. С една "малка" погрешност: на Бога в това царство не е отредена никаква роля.

От Вапцаровия род има редица участници в националните и социалните сблъсъци в пиринския край. Дядото на поета Никола Проданчин загива през 1905 г. арестуван от турците и победен уж към затвора в Солун, е застрелян по пътя. Бащата Иван (Йонката) не изчаква да навърши пълнолетие и става харамия, нещо повече - войвода. В "Спомени за моя син" Елена Вапцарова свидетелства, че съпругът ѝ не е оставал без "поне два" револвера дори насън. Малко са хората, които смеят да му противоречат за каквото и да било.

Една от най-забележителните фигури сред роднините на Вапцаров е баба му Мария Проданчина. Когато убиват мъжа ѝ, тя остава сама със седем деца: по-големи и по-малки. Никакви изпитания обаче не са в състояние да разколебаят нейната вяра във всепобеждаващата Божия справедливост и милост. Веднага след погребението на съпруга си Мария отива на служба (тогава в Банско казват "на слово") и пее с голямо вдъхновение песни за възхвала на Господ. По-късно тя губи и един от своите синове, Цветко, загинал в борбата за освобождение на родния край. Запазено е писмото ѝ до нейната внучка Райна: като ѝ подарява нова Библия, тя напътства младата жена непрестанно да я чете.

Никола Вапцаров сякаш е замесен от друго тесто. Добросъщещ, с мек характер, по-късно той е любимият душеприказчик на майка си Елена (моминската ѝ фамилия е Везюва). За времето си тя е една от най-образованите жени в Банско: учи в Евангелския пансион в Самоков, после учителства в Елещница и родния си град, където е касиерка на църквата. За Иван (Йонко) Вапцаров се омъжва в началото на 1909 г., а Никола идва на света през декември същата година.

Започва да учи в Банско и продължава в разложката гимназия, за да стигне до Морското училище във Варна. Учи прилежно и придобива квалификация среден техник. В рамките на тържавния си стаж посещава пристанищата Фамагуста (Кипър), Порт Сауд (Египет), Александрия и т.н. По-късно ще опише романтиката на тези плавания като контрапункт на бруталната действителност във всекидневието ("Писмо").

Първите си творчески опити прави твърде рано, а за свой учител посочва Яворов - сам участник в македонското движение, поетът другарува с Йонко Вапцаров и гостува в дома му. Вярно, че тогава Никола е много малък и ако в съзнанието си пази някакъв спомен за великия чирпанлия, той е доста смътен. По-важно е друго: семейната среда и най-вече майката - не позволяват този спомен да се изличи. Отбил военната си служба, Никола прави опит да стане журналист. Данаил Крапчев откликва на молбата на Йонко Вапцаров и предоставя на младежа възможност да пише. Още в първата си статия обаче - независимо от душевната си мекота - Никола показва рядка безкомпромисност и начинанието пропага. Оттук нататък той се издържа като техник - в хартиена фабрика, в екарисаж - с други гуми, превръща се в "огняроинтелигент". И пише своите стихотворения, "тъй както умее". А че умее - няма спор. Докато голяма част от съвременниците му теоретизират, как българската поезия се нуждае от обновление, Вапцаров, без да се бие в гърдите, я обновява. Стихотворенията му се отличават с разговорна интонация, с ирония, насочена срещу сакрални до вчера литературни клишета, с живително оварваряване. Той населява творческия си

свят с полуграмотни работници, с хамали - нещо повече, отъждествява се с тях. Селяците му лъхат "на лук и вкиснало". Но той гледа на тях като на свои братя... Така много по-пълнокръвно - и ненаптрапчиво - от мнозина "посветени" изпълнява повелята на Господ Иисус Христос да обича другите.

Че ги обича и искрено им съчувства, също няма спор. Но е непоклатимо убеден - и там се корени трагедията му, че хората се делят на добри и лоши. Добрите са преобладаващото мнозинство, но са бедни, лошите са пренебрежимото малцинство - затова пък са богати. Промени ли се обаче положението, отнеме ли се богатството от малцинството, нещата ще гойдат на местата си, изгубеният рай ще се намери. В "Песен за човека" престъпникът извършва отцеубийство, защото "не му достигнал хлябът, залитнал от мъка и стъпил в погрешност на гнило". Иначе в същността си бил добър, но объркан човек. За нас, вярващите, словосъчетанието "добър човек" е оксиморон. Както няма дървено желязо и горещ лед, така не съществува и добрият човек. Всички сме поразени от греха и поради тази причина постоянно стъпваме на гнило. Въпреки нашата зреховност обаче, отцеубийството не се случва под път и над път - то е сатанинско дело и душата на този, който го е извършил, може да бъде просветлена само с Божията помощ.

За съжаление поетът се е отдалечил на огромно разстояние от неизменните Божии истини, обърнал се изцяло към социалното, гледа на притчите, чути най-напред от майчината уста, като на анахронизъм.

*Учеше ме, майко, ти, със притчи
да обичам всички като теб.
Бих обичал, майко, бих обичал,
но ми трябва свобода и хляб.*

Тук е уместно да си спомним думите на Спърджън: "Политическата свобода - казва той - е ценна, религиозната - скъпоценна, а духовната - безценна." Духовна свобода обаче дава само Иисус Христос, а Него Вапцаров е загърбил. Забравил е, че никои - нито човек, нито социална или философска доктрина - не е в състояние да замени Божия Син, когато става дума за духовен растеж. А що се отнася до хляба, цар Давид се е изразил по прекрасен начин в Пс. 37:25 "Млад бях, ето, остарях, но не съм видял праведния изоставен, нито потомството му да проси хляб."

Господ Иисус пък ни завеща да не се грижим за утрешния ден, защото злобата на днешния е достатъчна. От нас се иска само да търсим Божието царство - всичко останало ще ни се прибави.

А хилядолетният човешки опит учи, че не съществува социална буря, успяла да въведе поне донякъде етическите принципи, които са я предизвикали. Лозунгът на Френската революция "Равенство, братство, свобода" от начало докрай си остава празнословие, както и да се сменят водачите. Основният принцип на комунизма, наизустяван от няколко поколения "От всеки според възможностите, на всеки според нуждите" - също е нагла лъжа, заклинание, чрез което шепа хитреци се борят да придобият власт и господство. Но са реални войнстващото безбожие, реките пролята кръв и проваленият живот на милиони хора. Както и безцелната смърт на не един от искрените и талантиливите, попаднали по някакъв начин в месомелачката.

Хора като Вапцаров...

Манол Манолов

*Мили мои...
Прощавайте!
Мамо, аз трябва да
умра. Гледай да
свицнеш с тази мисъл,
успокоявай се с думите
на своя Иисус Христос:
"Ако житното зърно
най-напред не умре,
то не може да
даде плод." (предсмъртно)*